

ד"ר ישראל תמרי

לע"נ
חובני הרה"ג
הרב שלמה גורן זצ"ל
שעלה לגני מרומים לפני י"ג שנים

מקדש מלך

"אמר רבי יהודה: 'ג' עצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ; להעמיד להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה" (סנהדרין כ, ע"ב).

רבי יהודה אינו מביא פסוקי מקור מהתורה לציוויים אלו. רש"י על אתר כותב: "שלוש הללו, שהן תלויות זו כזו לעשותן כסדרן... כתחילה מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה". וכן פסק הרמב"ם (הלכות מלכים פ"א, ה"א). ונראה לי לומר שאלו הציוויים, הם שלושה רבדים בהנהגה היהודית לאומית בארץ ישראל, שכה אפיינו את הרב זצ"ל לאורך כל ימי חייו.

המלכת מלך

להעמיד עליהם מלך, שנאמר: "ישום תשים עליך מלך" (דברים י"ז, טו), זה הפסוק אותו מביא הרמב"ם (שם). שגור היה בפי הרב גורן זצ"ל הביטוי להיות ממלכתך, להתנהג בממלכתיות. יש ממלכתיות פרטית ויש ממלכתיות שלטונית.

א. ממלכתיות פרטית

"אמר רבי שמעון: כל ישראל בני עלכים הם" (שבת סז, ע"א). רבי שמעון מתייחס ללבושו של היהודי, שהופעתו חייבת להיות בהתאם למעמדו המלכותי ורש"י על אתר אומר: "הלכך לעני נמי חז"ל וכו'. גם עני בישראל בן מלך הוא. אמר רבי יוחנן: 'תלפיד חכם שנפצא על נגדו ונב חייב שיתקד' (שבת קיד, ע"א) כי תלמיד חכם צריך להתנהג בממלכתיות ולו רק בגלל כבוד התורה אותה הוא מייצג. כך ישראל הם בני מלכים גם לעניין סיבת הגוף ושימוש בתרופות (שבת קיא, ע"א. שם קכת, ע"א). יתירה מזאת, גם הגויים מכירים בכך שהיהודי בן מלך הוא, כפי שהגמרא מצטטת את אמירתם: "אין לך אופה שראויה להדבק בה כזו, ופה בני עלכים כן. בני הדיוטות על אחת כמה וכמה" (יבמות עט, ע"א).

הרב זצ"ל נהג בממלכתיות בכל אתר ואתר. בדיבורו, בלבושו, בנאומיו ובהנהגותיו. בבית ובצבא, בישראל ובחוץ לארץ. בפגישותיו עם ראשי מדינת ישראל וגם בפגישותיו עם יהודי התפוצות וראשי אומות העולם.

ב. ממלכתיות שלטונית

בגליון "מחניים" (אייר תשי"ד) כתב הרב זצ"ל, שמעמדה של מדינת ישראל: "כמעמד שלטון ישראל בתקופת השופטים או המלכים הכשרים". הרב זצ"ל ראה בהקמת מדינת ישראל, לא רק את ראשית תהליך צמיחת גאולתנו, אלא את התחדשות מלכות ישראל בארצו.

בחגיגת בר המצווה לבנו צבי נ"י, בה נכח גם ראש הממשלה דאז יצחק רבין ז"ל, אמר הרב שלראש ממשלת ישראל יש מעמד של מלך. כמוכן, הרב לא אמר זאת להלכה, אבל יש באמירה זו משום הבעת דעה על מעמד השלטון היהודי בישראל.

מחיית עמלק

הרובד השני, וכאמור לפי הסדר המחייב, הוא מחיית עמלק או מחיית העמלקים הקמים עלינו לכלותינו בכל דור ודור. בארץ ישראל ציווי זה קשור למלחמת מצווה ולשירות בצבא ההגנה לישראל. התורה אומרת: "כי-מחה אמחה את-זכר עמלק" (שמות י"ז, יד) ובהמשך: "ויאמר כי-יד על-כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר" (שם י"ז, טז). אלה פסוקים המתייחסים להתחייבותו כביכול של הקב"ה למחיית עמלק.

הרמב"ם (הלכות מלכים פ"א, ה"א) מביא מקור אחר למצוות מחיית עמלק, פסוק מספר דברים: "והיה בהניח ה' אלוקיך לך מכל אויבך מסביב בארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק" (דברים כ"ה, יט). הפסוק הזה מתייחס למחיית עמלק המוטלת על עם ישראל.

חומש שמות הוא ספר המדבר, ספר חוץ לארץ, ספר הגלות. חומש דברים נאמר לבני ישראל על ידי משה רבינו ע"ה, ערב כניסתם לארץ ישראל. בספר דברים ניתנו הציוויים המכניסים את הכיבוש והכניסה לארץ, לכן הוא ספר ארץ ישראל. לכן הרמב"ם, כאשר דן במצוות הקשורות לכניסה לא"י, הוא מביא פסוקים אך ורק מספר דברים.

הרב זצ"ל היה אומר על הפסוק: "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (שמות י"ד, יד), זה במדבר, בגולה. על ארץ ישראל, בראש ובראשונה אנו מצווים להילחם. רק אם אנו נילחם, אם היוזמה תהא שלנו, רק אז הקב"ה יצטרף ויעזור לנו במלחמתנו.

בליל הסדר אנו שותים ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה: "...והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בורוע בטויה...".

ולקחתי אתכם לי לעם..." (שמות ו', ו-ז). אולם בהמשך יש לשון גאולה נוספת: "והבאתי אתכם אל-הארץ..." (שם ו', ח). הרב זצ"ל אמר, שארבעת הלשונות הראשונות הם מטלות המוטלות בלעדית על הקב"ה. הלשון החמישית מוטלת בראש ובראשונה עלינו. את כיבוש הארץ וההתנחלות בה, אנחנו צריכים לבצע. רק אחרי שנתחיל במלחמת שחרור הארץ, והקב"ה יצטרף. לכן אמר הרב, שבחוץ לארץ יש לשתות ארבע כוסות, אולם בארץ ישראל יש לשתות חמש כוסות וכך הוא הנהיג (ראה "הגדת הכוס החמישית" תשל"ט, עם מבוא של הרב זצ"ל, שם הוא כותב שכך נהגו כפי הנראה בא"י בזמן בית המקדש השני על פי חכמי ישראל).

בגליון מחניים (כ, תשי"ד) כתב הרב זצ"ל: "צבא ההגנה לישראל המכשיר רב העוצמה להגשמת חזון אחרית הימים של נביאי ישראל". וכן כתב בגליון מחניים (יא, תשי"א): "צבא ההגנה לישראל... בלחנו את מלחמת ה' בגמורים". הרב הראשי לצה"ל, הרב ראה עצמו לא רק כרב אלא גם כחייל וכמפקד. הרב השתתף בפעולות צבאיות ובמלחמות ישראל באופן פעיל ולעיתים בקו האש הקדמי. הרב ראה בכל מלחמות ישראל בארץ ישראל בזמן הזה, מלחמות מצווה. מעין מלחמות בעמלקים שבהוה, שרצונם לנשל את ישראל מעל אדמתם ולהשמידם כפי שרצה המן העמלקי וכפי שרצה הצורר הגרמני ימ"ש. הרב ראה בצה"ל את הזרוע המבצעית של מלחמות אלו. צה"ל הוא צבא הנלחם בשם ה', למען העם, הארץ והתורה תחת ההשגחה האלוקית.

אמרו רבותינו: "בעלחפת עצוה הכל יוצאין אפילו חזן עחדו וכלה פחופתה" (משנה סוטה פ"ח, מ"ז; סוטה מד, ע"ב). במלחמת מצווה אין פטורים, גם לא ללומדים בישיבה. הפטורים אותם מונה התורה (דברים כ', א-ט) הם ממלחמת רשות. אמנם במשנה (שם) רבי יהודה חולק על קביעה זו, אבל כך פסק גם הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ז, ה"ד). יתירה מזאת, במלחמת רשות, מי שמפחד, עליו לבצע שרות לאומי - "יספיק לים ופזון ויתקן הדוכים" (סוטה מד, ע"א). על הנושא "מלחמת מצווה ומלחמת רשות", כתב הרב בהרחבה בספרו "משיב מלחמה" חלק ג'.

זו הייתה משנתו של הרב זצ"ל. שרות צבאי היא מצווה, כי מלחמות צה"ל הם מלחמות מצווה, הם מלחמות ה' הקב"ה נלחם עם חיילי צה"ל, כפי שהרב סיים את תפילת ימי שברך לחיילי צה"ל: אותה חיבר, בפסוק: "...ויקוים בהם הכתוב: 'כי ה' אלוקים ההולך עמכם להלחם לכם עם-איביכם להושיע אתכם' (דברים כ', ד) ונאמר אמין".

בניית בית הבחירה

הרובד השלישי הוא בניית בית הבחירה. לאחר שנבחר שלטון יהודי בישראל ולאחר השירות הצבאי, רק אז יש לבנות את בית הבחירה. המדרש (תנחומא, כי תצא, סימן י"א) מביא מקור מהתורה לציווי לבנות את בית הבחירה: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח), ציווי מאוד ברור. אולם הרמב"ם (הלכות מלכים פ"א, ה"א) מביא מקור אחר - "כי-אם-אל המקום אשר-יבחר ה' אלוקיך מכל-שבטיכם לשום את-שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים י"ב, ה). הרמב"ם העדיף מקור שמובנו אומנם מעורפל, אבל הוא מספר דברים, ספר ארץ ישראל. אומנם במקום אחר כותב הרמב"ם: "מצוות עשה לעשות בית לה'... שנאמר 'ועשו לי מקדשי וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו והיה לפי שעה" (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"א). כפי הנראה, לדעת הרמב"ם הציווי בספר שמות, ספר המדבר, מכוון לבניית המשכן במדבר וגם לבניית המקדש בא"י, ואילו הציווי בספר דברים הוא בלעדית ציווי לבניית בית המקדש בארץ ישראל.

מה היא בניית בית הבחירה בימינו?

על הפסוק: "ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך" (תהילים כ"ו, ח) אומר המדרש: "דאמר רבא - פאי דכתוב 'פעון אתה היית לני' (תהילים צ', א) - אלו בתי כנשיות ובתי פדרשות... אפר רבי שטאל... פאי דכתוב 'ואהי להם לפקדש פעט' (יחזקאל י"א, טז) - אלו בתי כנשיות ובתי פדרשות" (ילקוט שמעוני, תהילים פרק כ"ו, סימן תשד).

בית הבחירה הם המקומות בהם לומדים את דבר ה'. הם מרכזי ההנהגה הרוחנית של עם ישראל, מכאן תצא תורה.

על גדולתו העצומה של הרב זצ"ל בנגלה ובנסתר אין צורך להרחיב, כי היא מן המפורסמות. אציין פן נוסף של הרב.

הרב לא היה ספון בחדרו ולמד, הרב היה "רב שטח". הרב בנה בתי בחירה רבים. הקים את הרבנות הצבאית ועיגן בפקודות המטכ"ל בין היתר את נושא הכשרות, שמירת שבת, ימי הצום ועוד. בספרו "משיב מלחמה", הרב דן ומשיב על אין ספור בעיות הלכתיות הקשורות בשרות הצבאי. זכורים מסעי ההתעוררות בהם נאם לפני חיילי צה"ל. הרב ייסד את בית הכנסת "קוממיות אמ"הם" בת"א ושם נתן שיעורים קבועים. הרב ייסד ליד הכותל המערבי את הישיבה וכולל ה"איזרא" ולימד שם שיעורים בנגלה ובנסתר. הרב עבר לאורכה ולרוחבה של מדינת ישראל, נתן שיעורים תורניים ביהודה, בשומרון ובגולן והרצה על יהדות ואמונה בקיבוצי השומר הצעיר. כך גם נאם ודרש את ביקר בתפוצות ישראל בעולם. אלו בתי הבחירה של הרב זצ"ל, הם ה"מקדש מעט" שבנה הרב למען עם ישראל.

המסר שהרב גורן זצ"ל הנחיל לנו הוא, ממלכתיות כאן ועכשיו. מחיית העמלקים באשר הם מצויים, עכשיו. לבנות בתי בחירה כמה שיותר ולשחרר את מקום המקדש כהכנה לבניית בית הבחירה עליו הצטוונו. הרב טען שהכותל המערבי מסמל את הגלות, הכותל הוא ברירת מחדל של העם היהודי שלא מתאפשר לו (או שלא מאפשרים, או שיש שאינם רוצים) לעלות להר הבית. מקום התפילה הנכסף של העם היהודי הוא הר הבית לא הכותל. הרב שאף כל ימיו לשחרור אמייתי של הר הבית ולהקים מקום תפילה עליו, לפחות במקום המותר ליהודים לשהות (ראה בספרו "הר הבית") וזאת עד שנבנה את בית המקדש השלישי. עם שחרור הר הבית במלחמת ששת הימים, הציב הרב ארון קודש בהר הבית, ליד שער המוגרבים. כוונתו הייתה לייסד שם בית כנסת וישיבה שיפעלו עד להקמת בית המקדש הנכסף. אולם דבר זה לא נסתייע בידו בגלל התנגדות שר הבטחון דאז. נקווה שטכה בקרוב בימינו לבנות את בית הבחירה, לדור ודור ולנצח נצחים.

יהי רצון, שזכותו תעמוד לנו ונוכל אכן להגשים את מורשתו זו.